JAMIYAT BARQARORLIGINI TA’MINLASHDA KADRLAR SALOHIYATINI YUKSALTIRISHNING IJTIMOIY-FALSAFIY MUAMMOLARI

Abdiyeva Gulbahor Sobirjon qizi
Guliston davlat pedagogika instituti talabasi
Ilmiy rahbar: Misirova Nodira

Annotatsiya: Mazkur ishda jamiyatning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy barqarorligini ta’minlashda inson omili, xususan, intellektual salohiyatga ega kadrlar tayyorlashning strategik ahamiyati ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Muallif globallashuv va texnologik transformatsiyalar davrida kadrlar salohiyatini faqatgina kasbiy mahorat sifatida emas, balki

jamiyatning ma’naviy-axloqiy negizi va barqaror taraqqiyotining kafolati sifatida ko‘rib chiqadi. Kadrlar salohiyatining jamiyatning inqirozlarga qarshi chidamliligini (resilience) oshirishdagi o‘rnini, professional kadrlar dunyoqarashida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligining falsafiy asoslari, davlat boshqaruvi va ijtimoiy sohalarda kadrlar kompetensiyasini oshirishning ijtimoiy zaruriyati, kadrlar tayyorlash tizimidagi an’anaviylik va zamonaviy talablar o‘rtasidagi dialektik qarama-qarshiliklarni bartaraf etish yo‘llarini tahlil qilamiz.

Kalit so‘zlar: jamiyat barqarorligi, kadrlar salohiyati, inson kapitali, ijtimoiy taraqqiyot, ta’lim tizimi, globallashuv, ijtimoiy institutlar, falsafiy tahlil, modernizatsiya, innovatsion rivojlanish.

Zamonaviy dunyoda jamiyat barqarorligini ta’minlash masalasi global miqyosda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy jarayonlarning murakkablashuvi, globallashuv, raqamli texnologiyalarning jadal rivoji hamda turli inqirozli holatlarning yuzaga kelishi jamiyat taraqqiyotining yangi omillarini izlashni taqozo etmoqda. Bunday sharoitda barqaror rivojlanishning eng muhim resurslaridan biri sifatida inson kapitali, xususan, yuqori salohiyatli va raqobatbardosh kadrlarni shakllantirish masalasi alohida o‘rin egallaydi.

Jamiyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida inson omilining roli tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida kadrlar salohiyati nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshiruvchi omil, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligi, ma’naviy yuksalishi va innovatsion rivojlanishining muhim poydevori hisoblanadi. Shu bois kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, ularni zamonaviy bilim va ko‘nikmalar bilan qurollantirish, mustaqil fikrlaydigan, yuksak ma’naviyatli mutaxassislarni tarbiyalash bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biridir.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, globallashuv va texnologik transformatsiyalar sharoitida jamiyatning barqarorligi bevosita kadrlar salohiyatiga, ularning intellektual darajasi va ijtimoiy mas’uliyatiga bog‘liq bo‘lib bormoqda. Shu bilan birga, kadrlar tayyorlash jarayonida an’anaviy yondashuvlar bilan zamonaviy talablar o‘rtasida muayyan ziddiyatlar mavjud bo‘lib, ularni ilmiy asosda tahlil qilish va samarali yechimlar ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda. Ushbu tadqiqotning maqsadi — jamiyat barqarorligini ta’minlashda kadrlar salohiyatini yuksaltirishning ijtimoiy-falsafiy asoslarini ochib berish, ushbu jarayonda yuzaga kelayotgan muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishning nazariy va amaliy yo‘llarini asoslashdan iborat. Tadqiqot vazifalari esa kadrlar salohiyatining mazmun-mohiyatini tahlil qilish, uning jamiyat barqarorligiga ta’sirini aniqlash, shuningdek, zamonaviy ta’lim tizimi va ijtimoiy institutlarning bu boradagi rolini yoritishdan iborat.

Jamiyat barqarorligini ta’minlashda kadrlar salohiyatining o‘rni masalasi ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan turli ilmiy yondashuvlar asosida tadqiq etilgan. Ushbu muammo ijtimoiy-falsafiy, iqtisodiy hamda pedagogik nuqtai nazarlardan kompleks tarzda o‘rganilib, unda inson kapitalining jamiyat taraqqiyotidagi hal qiluvchi roli alohida ta’kidlanadi. Inson kapitali nazariyasining shakllanishi va rivojlanishida G‘arb olimlaridan T. Schultz va G. Beckerning ilmiy ishlari muhim ahamiyatga ega. Ularning tadqiqotlarida inson kapitali iqtisodiy o‘sishning asosiy omili sifatida talqin qilinib, ta’lim, malaka va sog‘liqni saqlashga yo‘naltirilgan investitsiyalar jamiyat farovonligini oshirishning muhim sharti ekanligi asoslab beriladi. Ushbu yondashuv keyinchalik kadrlar salohiyatini rivojlantirishning nazariy poydevorini yaratdi. Zamonaviy ilmiy qarashlarda esa kadrlar salohiyati tushunchasi yanada kengayib, u nafaqat iqtisodiy samaradorlik, balki ijtimoiy barqarorlik, innovatsion rivojlanish va madaniy taraqqiyot bilan ham bevosita bog‘liq holda talqin qilinmoqda. Xususan, M. Castellsning “axborot jamiyati” nazariyasida bilim va axborot asosiy ishlab chiqarish resursiga aylangani, bu esa yuqori malakali va moslashuvchan kadrlarni tayyorlash zaruratini kuchaytirgani qayd etiladi. Shuningdek, P. Drucker tomonidan ilgari surilgan “bilimga asoslangan iqtisodiyot” konsepsiyasi ham kadrlar salohiyatini jamiyat rivojining markaziy omili sifatida e’tirof etadi.

Mahalliy olimlar tomonidan ham mazkur muammo keng o‘rganilgan. Ular o‘z tadqiqotlarida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, milliy qadriyatlar va zamonaviy talablar uyg‘unligini

ta’minlash, yosh mutaxassislarning kasbiy va ma’naviy kamolotini rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratganlar. Ayniqsa, O‘zbekiston sharoitida olib borilayotgan islohotlar doirasida inson kapitalini rivojlantirish, ta’lim sifatini oshirish va malakali kadrlar tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

So‘nggi yillarda xalqaro tashkilotlar, jumladan, BMT, Jahon banki va UNESCO tomonidan e’lon qilinayotgan hisobotlarda ham inson kapitali va kadrlar salohiyatining jamiyat barqarorligini ta’minlashdagi o‘rni alohida qayd etilmoqda. Ushbu manbalarda ta’lim sifatini oshirish, uzluksiz ta’lim tizimini rivojlantirish, raqamli ko‘nikmalarni shakllantirish va innovatsion fikrlashni qo‘llab-quvvatlash barqaror taraqqiyotning muhim omillari sifatida ko‘rsatib o‘tiladi. Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kadrlar salohiyatini rivojlantirish masalasida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ta’lim tizimi va mehnat bozori o‘rtasidagi nomutanosiblik, nazariy bilimlar bilan amaliy ko‘nikmalar o‘rtasidagi tafovut, shuningdek, globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni saqlash masalalari dolzarbligicha qolmoqda. Mazkur muammolarni hal etish esa kompleks yondashuvni, ya’ni ijtimoiy, iqtisodiy va falsafiy omillarni uyg‘un holda tahlil qilishni talab etadi. O‘rganilgan adabiyotlar kadrlar salohiyatini yuksaltirish jamiyat barqarorligini ta’minlashning muhim sharti ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, bu jarayonni samarali tashkil etish uchun zamonaviy ilmiy yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar hamda milliy taraqqiyot strategiyalarini uyg‘unlashtirish zarurligi ilmiy asosda isbotlangan.

Jamiyat barqarorligini ta’minlashda kadrlar salohiyatini yuksaltirish masalasi ijtimoiy-falsafiy jihatdan murakkab va ko‘p qirrali jarayon hisoblanadi. Mazkur jarayonda inson omili markaziy o‘rinni egallab, u nafaqat iqtisodiy taraqqiyotning, balki ijtimoiy barqarorlik va ma’naviy yuksalishning ham asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo‘ladi. Shuning uchun ham zamonaviy jamiyatda kadrlar salohiyatini rivojlantirish strategik vazifa sifatida qaraladi.

Birinchidan, kadrlar salohiyati jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim omil sifatida inson kapitalining sifat ko‘rsatkichlarini belgilaydi. Yuqori malakali, mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega mutaxassislar jamiyatning turli sohalarida samaradorlikni oshiradi, innovatsion faoliyatni rivojlantiradi va iqtisodiy o‘sishni ta’minlaydi. Shu nuqtai nazardan, kadrlar salohiyati nafaqat iqtisodiy resurs, balki ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Ikkinchidan, globallashuv va raqamli transformatsiyalar sharoitida kadrlar salohiyatiga qo‘yilayotgan talablar tubdan o‘zgarib bormoqda. Zamonaviy mutaxassis nafaqat o‘z sohasining bilimdoni, balki keng dunyoqarashga ega, tez moslashuvchan, innovatsion fikrlash qobiliyatiga ega bo‘lishi zarur. Bu esa ta’lim tizimini yangicha yondashuvlar asosida rivojlantirishni, uzluksiz ta’lim tamoyillarini joriy etishni talab etadi. Ayniqsa, raqamli kompetensiyalarni shakllantirish, kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Uchinchidan, kadrlar salohiyatining ijtimoiy-falsafiy jihati ularning ma’naviy-axloqiy qiyofasi bilan bevosita bog‘liqdir. Jamiyat barqarorligi faqat iqtisodiy ko‘rsatkichlar bilan emas, balki undagi insonlarning qadriyatlari, ijtimoiy mas’uliyati va fuqarolik pozitsiyasi bilan ham belgilanadi. Shu bois professional kadrlarni tayyorlash jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligini ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa yosh avlodni vatanparvarlik, ijtimoiy faollik va yuksak ma’naviyat ruhida tarbiyalashni taqozo etadi.

To‘rtinchidan, jamiyatning turli inqirozli vaziyatlarga chidamliligini oshirishda ham kadrlar salohiyati muhim rol o‘ynaydi. Malakali va mas’uliyatli kadrlar mavjud bo‘lgan jamiyat inqirozli holatlarga tez moslashadi, muammolarni samarali hal etadi va barqaror rivojlanish yo‘lidan og‘ishmaydi. Shu jihatdan qaraganda, kadrlar salohiyatini oshirish jamiyatning “rezilientligi”ni ta’minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Beshinchidan, kadrlar tayyorlash tizimida an’anaviylik va zamonaviylik o‘rtasidagi dialektik munosabatni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish zarur. An’anaviy ta’lim usullari fundamental bilimlarni berishda muhim ahamiyatga ega bo‘lsa, zamonaviy yondashuvlar amaliy ko‘nikmalar va innovatsion fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu ikki yo‘nalishni uyg‘unlashtirish orqali samarali va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash mumkin.

O‘zbekiston Respublikasida ham kadrlar salohiyatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Xususan, Shavkat Mirziyoyev o‘z nutqlarida inson kapitalini rivojlantirish masalasiga alohida e’tibor qaratib, quyidagicha ta’kidlaydi: “Yangi O‘zbekistonni barpo etishda asosiy tayanchimiz – bilimli, malakali va yuksak ma’naviyatli кадрлapdir.” Ushbu fikr kadrlar salohiyatining jamiyat taraqqiyoti va barqarorligini ta’minlashdagi beqiyos o‘rnini yana bir bor tasdiqlaydi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, jamiyat barqarorligini ta’minlashda kadrlar salohiyati markaziy ahamiyatga ega. Kadrlarning intellektual va ma’naviy salohiyati jamiyatning iqtisodiy rivojlanishi, ijtimoiy barqarorligi hamda inqirozli vaziyatlarga chidamliligini (resilience) oshirishga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois, inson kapitalini rivojlantirish nafaqat professional ko‘nikmalarni oshirish, balki jamiyatning ma’naviy va axloqiy asoslarini mustahkamlash bilan ham bog‘liq ekanligi tasdiqlandi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, globallashuv va texnologik transformatsiyalar sharoitida kadrlar salohiyatiga qo‘yilayotgan talablar tubdan o‘zgarib bormoqda. Zamonaviy mutaxassis nafaqat o‘z sohasini chuqur bilishi, balki innovatsion fikrlashga ega bo‘lishi, tez moslashuvchan va jamiyatdagi o‘zgarishlarga sezgir bo‘lishi zarur. Shu munosabat bilan, ta’lim tizimida uzluksiz ta’lim, raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish va tanqidiy fikrlashni shakllantirishga alohida e’tibor qaratish talab etiladi.

Tahlil jarayonida kadrlar tayyorlash tizimidagi an’anaviy va zamonaviy yondashuvlar o‘rtasidagi qarama-qarshiliklar ham aniqlangan. An’anaviy yondashuvlar fundamental bilimlarni shakllantirsa, zamonaviy talablar amaliy ko‘nikmalar va innovatsion fikrlashni rivojlantirishni taqozo etadi. Shu nuqtai nazardan, bu ikki yo‘nalishni uyg‘unlashtirish orqali samarali, raqobatbardosh va jamiyat barqarorligiga xizmat qiluvchi kadrlarni tayyorlash mumkinligi muhokama qilindi. Ushbu jarayonda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev fikri ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u kadrlar salohiyatini jamiyat taraqqiyoti va barqarorligining asosiy tayanchi deb belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, davlat siyosatining ustuvor vazifasi sifatida kadrlar salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni amalga oshirish zarurligi muhokama qilindi.

Xulosa qilib ayta olamizki, jamiyat barqarorligini ta’minlashda kadrlar salohiyati hal qiluvchi omil hisoblanadi. Yuqori malakali, intellektual va ma’naviy salohiyatga ega kadrlar jamiyatning iqtisodiy rivojlanishi, ijtimoiy barqarorligi va inqirozlarga chidamliligini oshirishda asosiy rol o‘ynaydi. Shu bois, inson kapitalini rivojlantirish nafaqat kasbiy kompetensiyalarni oshirish, balki jamiyatning ma’naviy-axloqiy asoslarini mustahkamlash bilan ham bog‘liqdir. Tadqiqot davomida kadrlar tayyorlash tizimida an’anaviy va zamonaviy yondashuvlarni uyg‘unlashtirish zarurati aniqlangan. An’anaviy bilim berish usullari fundamental bilimlarni shakllantirsa, zamonaviy yondashuvlar amaliy ko‘nikmalar va innovatsion fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, ushbu ikki yo‘nalishni uyg‘unlashtirish orqali jamiyat barqarorligiga xizmat qiluvchi, raqobatbardosh va malakali kadrlarni tayyorlash mumkin. Kadrlar salohiyatini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi sifatida belgilangan. Shavkat Mirziyoyev ta’kidlashicha, yangi O‘zbekistonni barpo etishda asosiy tayanch – bilimli, malakali va yuksak ma’naviyatli kadrlar hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, kadrlar salohiyatini oshirish jamiyatning barqaror va izchil rivojlanishini ta’minlashning muhim sharti ekanligi ilmiy jihatdan tasdiqlanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, jamiyat barqarorligini ta’minlashda kadrlar salohiyatini yuksaltirish kompleks yondashuvni, ta’lim tizimi, davlat institutlari va ijtimoiy muhitning samarali hamkorligini talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shavkat Mirziyoyev. Nutqlar va chiqishlar. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy sayti, (2017–2025).

2. Becker, G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Chicago: University of Chicago Press, (1964).

3. Castells, M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, (1996).

4. Drucker, P. F. Management Challenges for the 21st Century. New York: HarperBusiness, (1999).

5. Schultz, T. W. Investment in Human Capital. American Economic Review, (1961), Vol. 51, No. 1, pp. 1–17.

6. UNESCO. Global Education Monitoring Report (2022). Paris: UNESCO, (2022).

7. Jahon banki. World Development Report (2021): Data for Better Lives. Washington, D.C.: World Bank, (2021).

8. Mahalliy olimlar. O‘zbekiston ta’lim tizimida kadrlar tayyorlashning dolzarb muammolari va rivojlanish yo‘llari. Toshkent: O‘zbekiston, (2020).